

Handleiding Algemeen

Het basisschoolproject 'Het Ziekenhuis' biedt een handleiding voor de leerkrachten van de midden- en bovenbouw van de basisschool voor het opzetten en uitvoeren van een project over het ziekenhuis. De informatie bevat de volgende onderdelen:

- REACTIES VAN KINDEREN: hoe kinderen 'het ziekenhuis' kunnen ervaren;
- VOORBEREIDING: punten die vooraf de aandacht verdienen;
- UITVOERING: werksuggesties voor de uitvoering van het project in de klas.

Vrijwel elk kind komt weleens in een ziekenhuis. Hetzij voor een bezoek aan een familielid of vriendje dat in het ziekenhuis ligt. Hetzij voor een onderzoek. Sommige kinderen moeten in een ziekenhuis worden opgenomen.

Wanneer een kind voor het eerst in een ziekenhuis komt, is de kans groot dat het wordt overweldigd door het 'ziekenhuis als bedrijf'. Het ziet een groot gebouw met veel verdiepingen, lange gangen en vooral: veel mensen. Wanneer het zelf moet worden opgenomen, komen daar nog extra emoties bij.

Een kind wordt in die situatie minder overrompeld wanneer het een idee heeft van wat een ziekenhuis is en wat er gebeurt.

Reacties van Kinderen

Het schoolproject heeft niet de bedoeling een kind voor te bereiden op een individuele opname. Toch is het goed wanneer de leerkracht in grote lijnen op de hoogte is van de wijze waarop kinderen op een opname in het ziekenhuis kunnen reageren.

Een opname in het ziekenhuis is zelfs voor een volwassene vaak een schokkende ervaring. Laat staan voor een kind. Net als voor een volwassene betekent een opname ook voor een kind een aantasting van de hele persoon. Hoe het die ervaring verwerkt, hangt maar in geringe mate af van de ziekte zelf. Veel meer bepalend zijn de eigen aard van het kind en vooral de wijze waarop het in het ziekenhuis is begeleid.

Jongere kinderen

Gescheiden van de ouders

Kinderen die in het ziekenhuis zijn opgenomen, zijn het beste af als de ouders (of één van hen) in het ziekenhuis bij hen blijven. Dat is niet altijd mogelijk - om welke reden dan ook. Kleinere kinderen, tot zo'n zes jaar, zijn dan niet in staat te begrijpen waarom hun ouders er niet zijn, juist nu zij hen zo hard nodig hebben. De kinderen voelen zich in de steek gelaten en reageren daarop verdrietig en boos. In hun ogen zijn hun ouders de enigen die aan de nare situatie een eind kunnen maken. Nu zij dat niet doen, kan zelfs wantrouwen tegenover de ouders ontstaan.

Verklaringen

Kinderen van deze leeftijd kunnen nog niet begrijpen wat er met hen gebeurt in het ziekenhuis. Daarom zoeken zij naar allerlei verklaringen hiervoor, die volkomen onwerkelijk zijn. Zoals: 'Het is mijn eigen schuld dat ik ziek ben, want ik heb mijn bord niet leeg gegeten'; of: 'Ik liep zonder jas buiten'.

Soms denken opgenomen kinderen dat hun ouders hen niet meer terug zullen vinden in dat grote ziekenhuis; of dat hun ouders hen kwijt willen na de geboorte van een broertje of zusje.

Fantasieën en angsten

Ieder kind dat in een ziekenhuis wordt opgenomen, heeft fantasieën en angsten over de behandeling die het moet ondergaan. Omdat kinderen nog niet weten hoe hun lichaam werkt, maken zij zich daar een 'eigen' voorstelling van. Zo menen veel kinderen bijvoorbeeld, dat bij het knippen van de keelamandelen hun keel wordt opengesneden. Een kind dat heeft meegemaakt dat een bekende in het ziekenhuis is overleden, kan gemakkelijk denken dat het zelf ook in het ziekenhuis dood zal gaan.

Oudere kinderen

Oudere kinderen beleven een ziekenhuisopname iets anders dan jongere kinderen. Toch moet er rekening mee worden gehouden dat zij door hun ziek-zijn kunnen terugvallen in een vroegere fase van ontwikkeling. Sommige van hun reacties kunnen dan veel overeenkomst vertonen met die van jongere kinderen.

Straf

Tussen het zesde en twaalfde levensjaar maken kinderen een snelle lichamelijke groei door. Zij hebben dan veel belangstelling voor hun lichaam en ziek worden is voor hen een schokkende ervaring. Immers, het lichaam dat nodig is om de wereld te verkennen en om zich met leeftijdgenoten te meten, blijkt kwetsbaar en zwak te zijn. Ook veel volwassenen reageren op die manier. Het verschil met volwassenen is echter, dat het kind geen idee heeft waarom de ziekte hem overkomt en naar een verklaring gaat zoeken. Daarbij kan het de ziekte gaan opvatten als een straf, bijvoorbeeld voor verboden gedachten of wensen of voor ongehoorzaamheid. Bij de wat oudere kinderen, vooral bij tieners, speelt ook de angst voor verminking of verandering van het uiterlijk een rol.

Gescheiden van de ouders

Soms wordt ervan uitgegaan dat het gescheiden worden van de ouders bij al wat oudere kinderen minder ingrijpend is dan bij jongere kinderen. Daarbij wordt over het hoofd gezien dat een ziek kind zo'n grote verandering doormaakt, dat het niet meer mag worden vergeleken met een gezond kind. Het gescheiden zijn van de ouders hoeft niet altijd, maar kan vaak ook bij de wat oudere kinderen wel degelijk de oorzaak zijn van grote ontreddeiding.

Gedwongen bedrust

Tenzij er sprake is van hoge koorts kunnen oudere kinderen zich moeilijk schikken in gedwongen bedrust. Ieder kind van deze leeftijd heeft van nature de drang tot bewegen, spelen en bezig zijn. Een kind in een ziekenhuis kan niet spelen zoals het wil, het kan niet naar school, het mist de dagelijkse omgang met vriendjes en vriendinnetjes. Het kan zijn energie niet kwijt en heeft geen uitlaatklep voor de spanning die het daardoor ervaart.

Schaamtegevoelens

Tijdens een verblijf in een ziekenhuis is het kind aangewezen op verzorging door vreemden. Deze afhankelijkheid van vreemden ervaren oudere kinderen dikwijls als 'kinderachtig'. Ook spelen bij hen gevoelens van schaamte vaak een grote rol.

Pijn

Gaat de ziekte of de ingreep gepaard met pijn, dan betekent dat voor het kind een extra belasting. Pijn staat in nauwe relatie met angst. Pijn roept angst op en angst verergert de pijn. Sommige kinderen willen niet kleinzerig zijn, vooral niet tegenover leeftijdgenoten, en verdringen pijn. Dit kan leiden tot overactiviteit, woedeuitbarstingen en depressiviteit.

Begeleiding

Verwerken van ervaringen

Kinderen kunnen op een opname in het ziekenhuis op een geheel eigen manier reageren. Voor het verwerken van de ziekenhuiservaring is de begeleiding door ouders en medewerkers van het ziekenhuis van groot belang. De school en klasgenootjes kunnen daar een bijdrage aan leveren door hun medeleven te tonen, bijvoorbeeld door het sturen van kaarten.

Onderwijs

Scholieren die ziek zijn, hebben recht op onderwijs. Dat is bij wet geregeld.

> [Klik hier voor meer informatie daarover.](#)

Vorbereiding project

Punten die vooraf de aandacht verdienen

Mede afhankelijk van de thuissituatie kan het voor een kind nogal ingrijpend zijn als in de klas het onderwerp 'het ziekenhuis' ter sprake komt. Het kind kan een ziekenhuiservaring achter de rug hebben of in de familie te maken hebben (of hebben gehad) met ziekte of overlijden. Dat is één van de redenen waarom het verstandig is goed te overwegen wat moet worden gedaan ter voorbereiding van het project. Ook moet aan een aantal organisatorische aspecten worden gedacht.

Ouderavond

De leerkracht kan overwegen een ouderavond te houden om het schoolproject bij de ouders te introduceren. De regionale werkgroepen van de vereniging Kind en Ziekenhuis verzorgen ouderavonden met als thema 'uw kind en het ziekenhuis'. Tijdens zo'n avond informeert een medewerkster van de werkgroep de ouders over de aspecten die een rol spelen bij een eventuele opname van hun kind. Dat gebeurt aan de hand van een videoband. Voor de leerkracht is zo'n avond een goede gelegenheid om de ouders op de hoogte te stellen van het op handen zijnde schoolproject over het ziekenhuis. De contactpersoon van de werkgroep kan u nader informeren over de mogelijkheden. Zie de adreslijst van de werkgroepen onder de rubriek 'over de vereniging'. Het is wenselijk om ruim voor de aanvang van het project met de werkgroep contact op te nemen. Andere mogelijkheden, al dan niet met elkaar te combineren, zijn:

- contact opnemen met de ouders en informeren naar de ervaringen van het gezin met ziekenhuisopnames, ziekten of overlijden;
- een brief sturen aan de ouders met uitleg over het schoolproject;
- een artikel schrijven voor de schoolkrant ter introductie van het schoolproject.

Organiseren

- Verdiep u in materiaal over 'het ziekenhuis' om u op het onderwerp te oriënteren: boeken, documentatie en artikelen uit tijdschriften en kranten.
- Verzamel materiaal dat u straks kunt gebruiken in de klas: spullen voor het maken van werkstukken en bijvoorbeeld verkleedspullen. Bij sommige werkgroepen van Kind en Ziekenhuis kan een leskist worden gehuurd. Deze kist bevat tal van voorwerpen die tijdens het project kunnen worden gebruikt, waaronder 'doktersspullen' en een wandplaat. (de wandplaat is ook bij het landelijk bureau van de vereniging te koop.)
- Reserveer ruimte in de school voor het tentoonstellen van materialen of werkstukjes.

1. Introductie

Op deze pagina worden suggesties gedaan om het onderwerp 'het ziekenhuis' op een verantwoorde manier bij de kinderen te introduceren. Deze startsituaties bieden tegelijk de mogelijkheid inzicht te krijgen in de gedachten die bij de kinderen leven met betrekking tot het ziekenhuis. Als u eerder nog geen contact hebt opgenomen met de ouders, kunt u voor de vraag komen te staan of er aanleiding is dit alsnog te doen.

Verzamelen en uitstallen

Door kinderen materiaal te laten verzamelen, wordt hun belangstelling voor het onderwerp gewekt.

Uitvoering

De kinderen krijgen de opdracht om artikelen, foto's, folders en ander materiaal over het ziekenhuis te verzamelen. De leerkracht doet dat zelf ook. Het verzamelde materiaal wordt in de klas uitgesteld. Eventueel wordt het materiaal aangevuld met boeken, die de kinderen mogen lezen. Naar aanleiding van het uitgestelde materiaal kan een gesprek ontstaan waarin kinderen met vragen kunnen komen en hun ervaringen en ideeën naar voren kunnen brengen.

Een verhaal vertellen

Naar aanleiding van een verhaal dat de leerkracht vertelt of voorleest, kan een gesprek ontstaan waarin de kinderen met vragen kunnen komen en hun ervaringen en ideeën naar voren kunnen brengen.

Uitvoering

De leerkracht kiest een verhaal om te vertellen of voor te lezen.

Wandplaat van het ziekenhuis

Aan de hand van de wandplaat van het ziekenhuis kan een gesprek ontstaan waarin de kinderen met vragen kunnen komen en hun ervaringen en ideeën naar voren kunnen brengen. De wandplaat maakt deel uit van de leskist, die bij een aantal werkgroepen van de vereniging Kind en Ziekenhuis kan worden gehuurd. De plaat is ook bij het Landelijk Bureau van de vereniging te koop.

Uitvoering

De leerkracht hangt de wandplaat van het ziekenhuis in de klas op.

Een verhaal schrijven

Sommige kinderen kunnen meer kwijt in een geschreven verhaal dan in een gesprek.

Uitvoering

De kinderen krijgen de opdracht een verhaal te schrijven naar aanleiding van wat zij hebben gehoord en gezien in de eerder genoemde startsituaties.

2. Het gebouw

In vervolg op de startsituatie(s) kan een les, of kunnen meerdere lessen, worden gebruikt om de leerlingen een idee te geven van het ziekenhuis als gebouw en van wat zich in een ziekenhuis afspeelt.

Vorbereiding

Ophangen in de klas van de wandplaat Kind en Ziekenhuis.*

Onderdelen waar de leerkracht in de les over kan beginnen, zijn:

- de imposante gevel van een ziekenhuis;
- het grote aantal verdiepingen;
- de lange gangen;
- de vele deuren (smalle en brede);
- het vele glas;
- de liften en trappen;
- de bordjes met (onbekende) namen van afdelingen;
- de polikliniek;
- de verpleegafdelingen of patiëntenkamers;
- de operatiekamer;
- de röntgenkamer;
- de gipskamer;
- de keuken;
- de wasserij;
- de administratie;
- het dagverblijf.

* De wandplaat maakt deel uit van de leskist, die bij een aantal werkgroepen van de vereniging Kind en Ziekenhuis kan worden gehuurd. De plaat is ook bij het landelijk bureau van de vereniging te koop.

Uitvoering

De les start met een activiteit die het ziekenhuis tot onderwerp heeft. Vervolgens kan de leerkracht aan de hand van een aantal vragen het onderwerp nabespreken.

Activiteiten

Suggesties voor activiteiten waaruit een keus kan worden gemaakt:

- woorden benoemen of opschrijven die samenhangen met het onderwerp 'het ziekenhuis'. Daarna deze woorden op het bord noteren, of een woordenboekje maken;
- de kinderen eerst een huis laten tekenen en daarna een ziekenhuis. De verschillen laten benoemen of opschrijven. Denk hierbij aan grootte, indeling, inrichting, ligging;
- de kinderen per groepje of individueel een ruimte in het ziekenhuis laten tekenen. (Denk hierbij aan de wachtkamer, behandelkamer, patiëntenkamer, keuken.) Vervolgens de verschillende tekeningen samenvoegen tot één groot ziekenhuis;
- de kinderen een kijkdoos laten maken van bijvoorbeeld een patiëntenkamer of speelkamer;

kind&ziekenhuis

- de kinderen in groepjes een ziekenhuisafdeling laten maken in een doos. Na afloop de verschillende dozen samenvoegen tot één groot ziekenhuis.

Vragen

Suggesties voor de vragen die de leerkracht kan stellen naar aanleiding van de werkstukken die de kinderen hebben gemaakt of aan de hand van de wandplaat:

- waarom zijn er in een ziekenhuis brede deuren;
- waarom zijn er liften;
- waarom hangen er overal bordjes met namen;
- waarom ruikt het er zo vreemd;
- hoe ziet een ziekenkamer eruit;
- waarom lig je met andere mensen en kinderen in de ziekenkamer;
- is er ruimte om te spelen?

3. De mensen

In het ziekenhuis komt een kind veel mensen tegen. In een of meerdere lessen kan de kinderen inzicht worden gegeven in de taken van de verschillende medewerkers van het ziekenhuis, welke kleding zij dragen en welke hulpmiddelen of apparaten zij gebruiken.

Vorbereiding

De leerkracht kan zich op de les voorbereiden door zich te verdiepen in de taken van de verschillende ziekenhuismedewerkers. Eventueel kan de medewerking worden gevraagd van iemand (mogelijk een ouder) die in de medische wereld werkzaam is, bijvoorbeeld als huisarts, schoolarts, verpleegkundige of medewerker van een GGD. Zo iemand kan ook worden uitgenodigd in de klas aan het project mee te werken. In dat geval is het raadzaam om vooraf de doelstelling van het project goed met de 'gastdocent' door te praten.

Uitvoering

De les begint met het bespreken van een aantal vragen. Vervolgens kan een activiteit worden gekozen die een vervolg biedt op wat besproken is.

Vragen

Suggesties voor vragen die aan de orde kunnen worden gesteld.

- Wat is het verschil tussen een huisarts en een specialist?
- Waarom moet je soms van de ene specialist naar de andere specialist?
- Er zijn heel veel specialisten in een ziekenhuis. Noem er enkele. Weet je ook wat die specialisten doen?
- Hoe ziet de kleding van de specialisten eruit?
- Wat zijn bacteriën?
- Waarom dragen de specialisten en verpleegkundigen soms monddoekjes?
- Waarom moeten zij zo vaak hun handen wassen?
- Waarom moeten soms het bloed en de urine van patiënten worden onderzocht?
- Wat is een röntgenfoto?
- Wie zorgt er voor het eten in het ziekenhuis; hoe komt het eten op de afdeling?
- Wie zorgt er voor de was?
- Wie of wat wijst je de weg in het ziekenhuis?
- Kun je in het ziekenhuis ook naar school?
- Mag je ook spelen in het ziekenhuis?

Activiteiten

Suggesties voor activiteiten waaruit een keus kan worden gemaakt.

- De kinderen laten opzoeken wat de taak is van bepaalde specialisten.
- De kinderen 'moeilijke' woorden (polikliniek, ambulance, röntgenfoto) en afkortingen (GGD, OK) laten opschrijven en verklaren, op bord of in de vorm van een woordenboekje.
- De kinderen een verhaal laten schrijven met een van de volgende titels:
Als ik de directeur van een ziekenhuis was;
Als ik een dokter was;
Als ik een zuster of broeder was;
Als ik de kok van het ziekenhuis was;
Als ik de juf of de meester van het ziekenhuis was;
Als ik de moeder of vader was van een kind dat in het ziekenhuis ligt.
- De kinderen in de klas de beroepen laten uitbeelden die in het ziekenhuis voorkomen.
- De kinderen een rollenspel laten spelen, met behulp van verkleedkleden uit de leskist.
- De kinderen een interview laten houden met een arts of verpleegkundige.
- De kinderen laten experimenteren met gips. Hoe voelt het aan, hoe lang is de droogtijd, hoe zwaar is het?
- De kinderen het ziekenhuispersoneel laten uitbeelden met vingerpoppen, sokpoppen, poppen van 'waardeloos' materiaal, stokpoppen, trekkoppen, aardappelpoppen.
- De kinderen gedurende de dag bij elke nieuwe activiteit hun handen laten wassen en hen laten noteren hoe vaak zij dit doen.

4. De dagindeling

Een dag in het ziekenhuis verloopt heel anders dan een dag thuis of op school. In een of meerdere lessen kunnen de kinderen worden geïnformeerd over de dagindeling in een ziekenhuis. Daarbij wordt de thuis- of schoolsituatie vergeleken met die in het ziekenhuis.

Vorbereiding

De leerkracht kan zich op de les voorbereiden door zich te verdiepen in de verschillen tussen de dagelijkse routine in het ziekenhuis en die op school, zoals aangegeven in het volgende schema.

	OCHTEND	MIDDAG	AVOND
THUIS	wakker worden opstaan wassen aankleden ontbijt school	uit school naar huis/ overblijven op school lunch weer naar school uit school spelen naar club of sporten	avondeten spelen/tv kijken huiswerk maken tandenpoetsen wassen naar het toilet voorlezen slapen
IN HET ZIEKENHUIS	vroeg wakker pols/temp. meten in bed op de po wassen ontbijt bezoek dokter onderzoek bezoek spelen ziekenhuisschool	warm eten rusttijd, slaapuurtje bezoekuur onderzoek spelen	brood eten bezoek event. tv kijken tandenpoetsen slapen

---

Uitvoering

Ook deze les kan bestaan uit het bespreken van een aantal vragen en het uitvoeren van een of meerdere activiteiten. Het stellen van de vragen kan gebeuren voor de activiteit(en) of naar aanleiding daarvan.

Vragen

Suggesties voor vragen.

- Waarom moet er elke dag getemperatuur worden?
- Waarom wordt dat opgeschreven? Wordt er nog meer opgeschreven?
- Waarom zijn er speciale verpleegkundigen voor de nacht?

kind&ziekenhuis

- Waarom mogen sommige kinderen niet eten?
- Hoe word je gewassen als je niet uit bed mag?
- Hoe moet je plassen als je niet uit bed mag?
- Kun je ook naar school in het ziekenhuis?
- Hoe kun je in bed spelen?
- Hoe denk je dat het bed wordt verschoond als je er niet uit mag?
- Als vader en moeder bij hun kind in het ziekenhuis blijven slapen, waar slapen zij dan?

Activiteiten

Suggesties voor activiteiten waaruit een keus kan worden gemaakt.

- De kinderen een dagschema laten maken van wat er thuis gebeurt en in het ziekenhuis.
- De kinderen verschillende tekeningen laten maken over elk uur of deel van de dag thuis of op school en in het ziekenhuis. Hang de tekeningen daarna op volgorde naast elkaar.
- De kinderen van elkaar of van zichzelf een status (lijst) laten maken van lengte, gewicht, gegevens over kinderziekten en eventuele ziekenhuisopname.
- De kinderen een verhaal laten schrijven over wat zij in het ziekenhuis op een dag zouden doen.
- De kinderen een rollenspel laten spelen over een dag of dagdeel in het ziekenhuis.

5. Afsluiting

Ter afsluiting van het project Het ziekenhuis kunnen de verschillende lessen met elkaar in verband worden gebracht.

Hoe ziet een ziekenhuis eruit (van binnen en van buiten), wie werken er in een ziekenhuis, wat doen deze mensen allemaal en hoe ziet een dag eruit voor een kind dat in het ziekenhuis ligt?

Uitvoering

De afsluiting van het project kan in de groep plaatsvinden, maar ook voor de hele school tegelijk. Hier volgen enkele suggesties daarvoor.

- De kinderen een tentoonstelling laten maken van alle werkstukken voor de ouders of voor de andere groepen. Plaats de tentoonstelling in de gang of in de klas(sen).
- Voor iedere leerling een werkmap maken met alle opdrachten en werkstukjes bij elkaar.
- De kinderen een rollenspel of poppenkast laten spelen voor de groep of de hele school, bijvoorbeeld in een weeksluiting.